

The World's Largest Open Access Agricultural & Applied Economics Digital Library

This document is discoverable and free to researchers across the globe due to the work of AgEcon Search.

Help ensure our sustainability.

Give to AgEcon Search

AgEcon Search

<http://ageconsearch.umn.edu>

aesearch@umn.edu

*Papers downloaded from **AgEcon Search** may be used for non-commercial purposes and personal study only. No other use, including posting to another Internet site, is permitted without permission from the copyright owner (not AgEcon Search), or as allowed under the provisions of Fair Use, U.S. Copyright Act, Title 17 U.S.C.*

No endorsement of AgEcon Search or its fundraising activities by the author(s) of the following work or their employer(s) is intended or implied.

**A VÁLLALATI GAZDÁLKODÁS ELEMZÉSÉNEK
TAPASZTALATAI A PÁPAI ÁLLAMI GAZDASÁGBAN
(1959—1974)**

CSEPREGI ISTVÁN dr.

A vállalati gazdálkodásra a tényezők sokasága hat, amelyek egymással bonyolult kölcsönhatásban vannak. Mindezek áttekintését szövevényessé teszi a vállalathoz érkező sokoldalú és nagy tömegű információ, valamint az időnként kisebb-nagyobb módosulást szenvedő közgazdasági szabályozók rendszere. A tendenciák, összefüggések megismeréséhez, a hatótényezők feltárásához, a különféle problémák tisztább érzékeléséhez egyre mélyebb elemzés szükséges egy-egy adott gazdaságban. Ennek érdekében nem elegendő csak egy szűkebb időszak elemzése, hanem indokolt a hosszabb időszakra terjedő vizsgálat. Ilyen megfontolásból vállalkoztam cikkem összeállítására.

A GAZDASÁG FEJLŐDÉSI SZAKASZAI

A Pápai Állami Gazdaság fejlődése 1959 és 1974 közötti időszakának fontosabb adatai az *1. táblázat* szerint egyértelmű növekedésről vallanak. Jelentős mértékben — több, mint kétszeresére — nőtt az összes költség, de a hozamnövekmény 6%-kal haladta meg a költségnövekményt. Az árbevétel pedig még ezt is jelentősen meghaladta 291%-os növekedésével. Ez a hozambeli, de különösen árbevételi fejlődés tette lehetővé, hogy az 1955—1966. évek között veszteséges gazdálkodás az azt követő időszakban jelentősen jövedelmezővé váljon. Miután ebben az időszakban 26%-kal csökkent a felhasznált munkaóra és a termelés növekedett, ezek együttesen a munkatermelékenység gyors — csaknem négyszeres — emelkedését tükrözik.

A jobb szemléltetés érdekében a fejlődés grafikonját is bemutatom az *1. ábrán* (21. old.). A grafikonról leolvasható, hogy a vizsgált időszak fejlődése, dinamikáját tekintve, több periódusra oszlik. Az első időszak az 1959—1967 közötti nyolc évet öleli fel, a második 1967—1972 közötti öt évet tartalmazza, a harmadik pedig az 1972—1974. évekre terjed ki.

Az elhatárolható időszakok fejlődési ütemét mutatják a következő számok:

	1959—1967	A növekedés %-a 1967—1972 között	1972—1974
Költség	2,5	8,8	28,0
Hozam	2,8	7,2	34,0
Árbevétel	5,5	21,5	79,5
Hozam + árbevétel	4,3	9,2	41,0
Munkatermelékenység	8,4	18,2	68,0
Munkaóra	2,1	2,6	—

Az adatok az első szakaszban 2,5—8,4 százalékos fejlődési ütemet mutatnak, a második periódus a 7,2—21,5 százalékos növekedési ütemmel tűnik ki, míg a harmadik periódus az előzőek dinamikáját jelentősen meghaladó fejlődésről tanúskodik.

Mindhárom szakaszra jellemző, hogy a tényezők közül a *költségek növekednek a legkevésbé*, illetve a legkisebb ütemben, *a hozam és az árbevétel növekedése mindhárom periódusban jelentősen gyorsabb ennél*. Kivételt képez a hozam második időszakbeli 7,2%-os növekedési üteme, melyet azonban ellensúlyoz a 21,5%-os árbevétel-növekmény.

1. táblázat

A GAZDÁLKODÁS FŐBB ADATAINAK ALAKULÁSA A VIZSGÁLT IDŐSZAKBAN

Megnevezés	Mértékegység	1959	1967	1972	1974
Összes munkaóra	m. ó.	6 129 246	5 116 493	3 699 003	3 915 408
	%	100	83	60	64
Összes költség	ezer Ft	155 566	186 006	257 984	343 009
	%	100	121	164	220
Összes hozam	ezer Ft	148 244	181 279	233 189	334 879
	%	100	122	158	226
Összes árbevétel	ezer Ft	69 902	100 408	162 000	273 320
	%	100	144	232	391
Értékesítési eredmény	ezer Ft	-7 081	+8 425	+20 809	+35 773
	%		271	669	1 151
Egy főre jutó halmozott termelési érték	Ft	49 595	82 817	128 058	195 248
	%	100	167	258	394
Vállalati eredmény	ezer Ft	-9 757	+5 632	+10 178	+13 397
	%		100	181	238
Egyéb eredmény	ezer Ft	+4 646	+1 927	+14 164	-14 256
Hozam + értékesítési eredmény	ezer Ft	141 163	189 704	253 998	370 652
	%	100	134	180	262

A munkaóra-felhasználás csökkenése az első két periódusra jellemző, a harmadik periódusban valamelyest nő az előzőekhez képest. Ennek ellenére a munkatermelékenység — amelyet az egy főre vetített halmozott termelési értékkel fejezünk ki — mindhárom periódusban a legdinamikusabban növekvő tényezők egyike.

A fejlődés szakaszokra bontása arra is rámutat, hogy az első időszakban, amelyre a tervutasításos irányítási rendszer volt a jellemző, a legkisebb ütemű fejlődést érzékelhetjük. A közgazdasági ösztönzőkre alapozott gazdaságirányítási rendszer életbelépésével jelentős ütemű fejlődés következett be, majd az ösztönzőkhöz való alkalmazkodás javulása és a vállalati gazdálkodás kibontakozása még tovább erősítette a növekedés dinamikáját, mind a termelés fejlesztésében, mind eredményességében.

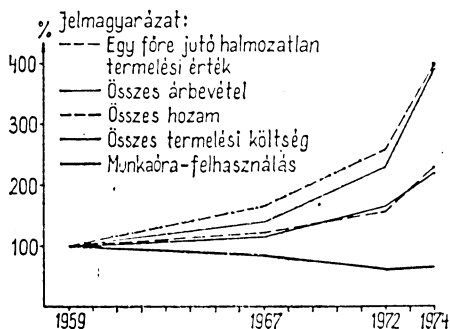
A KÖLTSÉGEK ÉS A HOZAMOK ALAKULÁSA

Az összehasonlító adatok arra utalnak, hogy a megnövekedett költségeket a termelés jobb szervezésével, műszaki megalapozottságával, a termelés növelésével ellensúlyozta a gazdaság.

A költségeknél nagyobb mértékben nőtt az árbevétel, amely — miután jelentősen meghaladta a hozamokat is — arra utal, hogy nemcsak a terméktömeg volumene nőtt meg, hanem az áru minőségében is jelentős változások történtek. Az áru minősége magyarázza a termelés és árbevétel közötti eltérés különbségét! Ebből az is megállapítható, hogy a második, illetve a harmadik szakaszban a vállalatok közgazdasági ösztönzése egyértelműen az árutermelésben való érdekeltiségre, különösen pedig a minőségi árutermelés növelésére irányult.

A termelésre fordított munkaidő — a harmadik szakaszt nem számítva — minden időszakban jelentősen csökkent, ugyanakkor a halmozott termelési érték, a termelés, különösen pedig az árutermelés fokozódása következtében nagymértékben növekedett a termelékenység. Ez rendkívül dinamikus — nem kísérő jelensége, hanem — meghatározó tényezője a termelés fejlesztésének. Kimondható tehát, hogy a termelés fejlesztése — beleértve a legfőbb tényezőket — egyértelműen a munkatermelékenység emelkedésének eredménye.

A fenti tendenciák kialakításában játszott szerepük jobb megértéséhez indokolt egy-két tényező mélyebb vizsgálata. Ilyen mindenekelőtt az egyes

1. ábra. A Pápai Állami Gazdaság fontosabb adatainak változása

ai AG-ban

1972—1974

28,0

34,0

79,5

41,0

68,0

met mű-
ütemmel
sen meg-

gek növe-
étel növe-
képez a
azonban

1. táblázat

BAN

1974

3 915 408

64

343 009

220

334 879

226

273 320

391

+ 35 773

1 151

195 248

394

+ 13 357

238

- 14 256

370 652

262

A KÖLTSÉGEK VÁLTOZÁSA

2. táblázat
(%)

Megnevezés	1959	1967	1972	1974
Összes munkabér	100	107	125	148
Amortizációs költség	100	144	177	249
Összes anyagköltség	100	122	180	332
ebből: növénytermelési költség	100	157	195	202
állattenyésztési költség	100	108	134	223
Egyéb tevékenység	100	123	254	657
Segédüzemági ráfordítás	100	136	188	245
Általános költség	100	108	180	216
Felhasznált befejezetlen termelés	100	173	294	282
Összes költség	100	120	164	220

költségtényezőknek az *összköltségen* belüli növekedési üteme és aránya. Ezt mutatja be a 2. táblázat.

A 120%-os költségnövekményen belül jelentősen eltérő mértékben nőtt a 2. táblázatban felsorolt különböző költségtényezők. Legkisebb növekedést az *összes munkabér* mutatja 48%-kal, utána következik az *általános költség* 116%-kal, ami még mindig elmarad az összes költség növekedésének mértékétől. A többi költségnem növekménye viszont jelentősen meghaladja ezt. A munkabér ossztömegének növekedési üteme kedvezőnek ítéltető, különösen akkor, ha figyelembe vesszük, hogy időközben a ledolgozott összes munkaóra 36%-kal esökkent, tehát az egy főre jutó munkabér és a termelékenység megfelelő arányban változott. A fenti növekmény évi 4–5%-os bérfejlesztést tett lehetővé.

Találunk két költségnemet, az amortizációs költséget és a segédüzemági ráfordítások költségét, amelyek fejlődési üteme közel azonos mértékben haladja meg az összes költség növekedését (145–149%-os nagyságrendű). Ez arra utal, hogy a termelés gépesítése, berendezése, a termelési alapok technikai hányada nagyobb ütemben nőtt, mint az összes költség, és ez tette lehetővé a jelentős mértékű munkaidő-felszabadítást, valamint a segédüzemági szolgáltatások teljes gépesítését.

További két költség: az *anyagköltség* és a *felhasznált befejezetlen termelés* minden eddigi költségtényezőt jelentősen meghaladó ütemben, 232, illetve 182%-kal nőtt. A termelési alapok technikai oldalán túlmenően ez a két költségtényező járult hozzá a termelés terjedelmének növeléséhez. A felhasznált befejezetlen termelés ilyen mértékű növekedése arra utal, hogy a technikai bázis nemcsak az őszi mélyszántás elvégzését tette lehetővé, hanem a növekvő műtrágya-felhasználást is.

Megvizsgáltam az anyagköltségen belül a növénytermelés, az állatte-

2. táblázat
(%)

1974
148
249
332
202
223
657
245
216
282
220

nyésztés és az egyéb tevékenység költségeinek a növekedését. Ez 202, 223 és 657%-ot mutatott.

A jelentős hozamnövekményhez képest tehát az állattenyésztés és a növénytermelés anyagköltségének a növekménye elmarad. Ez arra enged következtetni, hogy a hozamnövekményre nemcsak az anyagjellegű költség, hanem más tényező is hatást gyakorol. (Erre az áruszerkezetnél még visszatérek.)

Megállapítható e számokból, hogy az állattenyésztésben és növénytermelésben tovább fokozható az intenzitás.

Az egyéb tevékenység költségeinek nagymértékű növekedésével kapcsolatban megjegyzendő, hogy nem az igénybe vett anyag tömege emelkedett ilyen mértékben, hanem — különösen a második és harmadik periódusban — az ára, lévén ezek többségükben lazán behatárolt, vagy szabad árkategóriás árak. Ezért a gazdaság egyéb tevékenységének *anyagköltségeiben* érezhető a legjobban az áremelkedés folyamata.

A KÖLTSÉG ÉS A TERMELÉS SZERKEZETE

Érdekes kép rajzolódik ki, ha a megnövekedett *költségek szerkezeti arányát* vizsgáljuk:

	A költségnemek aránya az összes költségben az			
	1959.	1967.	1972.	1974.
	években, %			
Összes munkabér	18,0	16,0	13,0	10,0
Amortizációs költség	3,5	4,0	3,5	3,5
Összes anyagköltség	41,0	41,0	41,0	52,0
ebből: növénytermelésben	21,0	27,0	23,0	13,0
állattenyésztésben	53,0	47,0	40,0	36,0
egyéb tevékenységben	26,0	26,0	37,0	51,0
Segédüzemi ráfordítás	15,0	16,0	15,5	14,0
Általános költség	16,0	15,0	17,0	13,5
Felhasznált befejezetlen termelés	6,5	8,0	10,0	7,0

Az adatok szerint a munkabér csökkenése a legerőteljesebb, ezt követi az általános költségé. Szinte változatlan vagy alig változik az amortizációs és segédüzemi költség aránya. Növekvő a felhasznált befejezetlen termelés költsége és mindezeket meghaladó mértékben nő az anyagköltségek aránya. Ezen belül a növénytermelésben és az állattenyésztésben az anyagköltség részaránya jelentősen csökkent, az egyéb tevékenységé pedig megkétszereződött a bázishoz képest.

A befektetések mellett a *termelési szerkezet* változása is szerepet játszik a termelés és ártermelés tömegének növekedésében. A cikk terjedelmével való takarékoság érdekében tömören — a szerkezeti arányok bemutatásától eltekintve — csak az ártermelés alakulását mutatom be (3. táblázat).

3. táblázat

AZ ÁRUTERMELÉS VÁLTOZÁSA

Megnevezés	1959	1967	1972	1974
Kenyérgabona	100	93	161	222
Burgonya	100	295	—	—
Cukorrépa	100	58	107	184
Hibridkukorica	—	100	143	155
Vágómarha	100	162	163	169
Hízott sertés	100	77	125	264
Vágóbaromfi	100	72	—	—
Tej	100	99	122	126
Tojás	100	498	—	—
Gyapjú	100	83	—	—
Gyümölcs	—	100	2066	3224
Kukorica	—	100	580	910
Repece	—	100	918	1336

mérsékeltabb, mint az árbevételeké, arra következtethetünk, hogy az értékesítési átlagár is növekedett az elmúlt időszakban, ami az állami ártézkedéseken túl, a minőségi árutermelés következménye is.

Ezen főbb összefüggések alakították ki a nyereségnövekmény 238%-os nagyságrendjét.

A hozam és az árutermelés növekedése a második, illetve a harmadik periódusban meghaladja a ráfordításokét. Ez arra utal, hogy e periódusokban nemcsak a vizsgált időszakban befektetett eszközök hatékonysága fokozódott, hanem az előző időszak befektetései, termelési tapasztalatai, üzem- és munkaszervezési eredményei is hatottak. Ezzel a későbbiekben is lehet számolni.

Az elemzés tapasztalatai arra utalnak, hogy a vállalati gazdálkodás velejárója a költségnövekmény, mégpedig:

— egyrészt a jelenlegi közgazdasági szabályozók szerint lazán behatárolt és szabadárú árformához tartozó termékek előállításához növekvő mértékben felhasznált ipari eredetű anyagok miatt;

— másrészt politikai, szociálpolitikai intézkedések következményeként, a bér- és szociális költségek növekedése miatt.

A költségnövekmény ellensúlyozására a termelés és árutermelés volumenének növelése kínál tehát lehetőséget. Ennek érdekében — a termelési szerkezet módosításán túl — további ráfordítások szükségesek, elsősorban anyagok (műtrágya, növényvédő szer, takarmány) fokozottabb felhasználása szükséges. A termelés intenzív fejlesztése révén megnövelt árutermelés lehet csak a növekvő nyereség nagyobb forrása! A közgazdasági ösztönzők is ez irányba orientálják a vállalatot, az *intenzív fejlesztés pedig növekvő*

Az árutermelés alakulása jól szemlélteti a vizsgált időszakban lezajlott szerkezetiarány-változást, az egyes árutermékek kiesését, tehát a termelés szerkezetének megváltozását, szakosodását.

Az állattenyésztés — a többi ágazat felszámolásával — a szarvasmarhára és a sertésre szakosodott. A növénytermelésben az állami igények és a nagy állatállomány miatt mérsékeltabb szakosodás figyelhető meg. A szakosodás következtében az anyagköltségeknél kimutatott jelentős mértékű intenzitásfokozódás valósult meg, ami egyértelműen az árutermelés növekedését célozta. Miután az áru fő megének növekedése — a gyümölcs, a kukorica és a repce kivételével —

mértékben anyagiigényes, ami egyértelműen az ipari háttér fejlesztését indokolja.

Nem általában az árutermelésben, hanem a *minőségi árutermelésben érdekelt a vállalat*, a tapasztalat ugyanis azt is mutatja, hogy a jobb minőségű áruhoz nem, vagy alig kell nagyobb befektetés. Ez az üzem szervezettségével és dolgozóinak szakmai színvonalával függ össze!

Mindez együttesen azt is mutatja, hogy a termelési tényezők csak az összehangolt, jól szervezett munka, a munka termelékenységeinek az emelése révén eredményeznek nagyobb nyereséget.

Автор, который является директором Папайского госхоза, в своей статье анализирует ведение хозяйства в госхозе в период между 1959 и 1974 годами. Исследует затраты, выход продукции, выручку от продажи товарной продукции, формирование производительности труда, изменение производственной структуры, влияние специализации. Определяет, что источником роста прибыли может быть только интенсивное развитие производства. Нужно стремиться в первую очередь к повышению производства качественной товарной продукции.

Der Verfasser — Direktor des Staatsgutes in Pápa — hat die Wirtschaftsergebnisse des Staatsgutes zwischen den Jahren 1959—1974 analysiert. Es wurden die Gestaltung der Kosten, der Erträge, der Geldeinnahmen, der Arbeitsproduktivität sowie die Änderungen der Produktionsstruktur, die Auswirkungen der Spezialisierung untersucht. Vom Verfasser wurde festgestellt dass die Quelle der Gewinnsteigerung nur aus der intensiven Förderung der Produktion bestehen kann. Man soll demgemäss in erster Linie die Steigerung der qualitätsgerechten Warenproduktion anstreben.

The author who is the director of the state farm at Pápa performs the analysis of farming in the period between 1959 and 1974. He surveys the development of costs, outputs, returns from sales and of labour productivity as well as structural changes in production and the impact of specialization. He draws the conclusion that only the intensive development of production can serve as a source for increased profits. Mainly the extension of qualitative commodity production should be aimed at.

Közgazdasági-matematikai kisszótár

Szerkesztette: L. I. Lopatnyikov

A kiváló szovjet közgazdász — *L. I. Lopatnyikov* — műve több szempontból is rendhagyó könyv. Kevesebb benne a címszó, kevesebb fogalmat magyaráz, mint általában kislexikonjaink. Más szempontból viszont többet nyújt azoknál. A kevesebb fogalmat részletesebben tárgyalja. Nem a definíciókra helyezi a hangsúlyt, hanem inkább arra, hogy egy-egy gazdaságmatematikai fogalmat sokoldalúan világítson meg. Bőven idéz példákat a gyakorlati életből, amelyek alátámasztják mondanivalóját. Ez a módszer rendkívül fontos az adott könyvnel, hiszen a bonyolult gazdaságmatematikai fogalmak, összefüggések megértése általában megfelelő matematikai jártasságot feltételez. A szerző azt a feladatát, hogy gazdasági szakemberek számára népszerű formában, közérthetően nyújtson matematikai ismereteket, magas színvonalon oldotta meg. Abban is különbözik ez a könyv a hagyományos kislexikonoktól és kisszótáraktól, hogy a címszavakat nem szigorú abc-sorrendben tartalmazza. Kétféle fejezetre tagolódik a könyv, s ezeken belül érvényesül a hagyományos alfabetikus felépítés. Az egyes fejezetek az alábbi témákkal foglalkoznak: a közgazdasági kutatások módszerei, elméletei; a gazdasági rendszer és modellje; az ágazati kapcsolatok mérlege; dinamikus gazdasági modellek, prognosztizálás, hálótérvezés; kereslet- és fogyasztáselemzés; optimális programozás; automatizált irányítási rendszerek; az elektronikus számítógépek. Tehát a gazdaságmatematika összes fontos, a szocialista gazdasági tervezés és gazdaságirányítás gyakorlatában nélkülözhetetlen tudnivalóját tartalmazza a kisszótár.

N y i l a s A n d r á s:

A népgazdaság fejlődése, 1968—1974 (Közgazdasági ismeretek)

Az 1968—1974-es időszakot elemzi a tanulmány. A tárgyául választott periódus nem esik egybe sem az ötéves tervek időszakával, sem pedig a két kongresszus közötti időszakokkal, azonban az 1968-tól mostanáig terjedő időszak önálló vizsgálata mégis helyes, gazdaságtörténetileg indokolt. 1968-tól jelentősen megváltoztak Magyarország a gazdaságirányítás módszerei, és az eltelt hét év elég hosszú időszak ahhoz, hogy ennek a periódusnak eredményeit és gondjait összegezzük. Ennek a hét évről az önálló elemzését az is indokolja, hogy a gazdasági növekedés főbb jellemzői — jórészt éppen a gazdaságirányítási rendszer reformja folytán — sok tekintetben eltérnek az 1968-at megelőző fejlődéstől.

V é k o n y L a j o s:

A külkereskedelem szerepe népgazdaságunkban

E mű viszonylag rövid, összefoglaló áttekintést ad a magyar külkereskedelem helyzetéről, a népgazdaságban betöltött szerepéről. Elemzi árucseré, forgalmunk alakulását és szerkezetét. Áttekinti a jelenlegi ötéves terv külkereskedelmi feladatait és problémáit. Kitér a legutóbbi időszakban bekövetkezett változásokra és következményekre, felvázolja a további perspektívákat. Így például foglalkozik a világkereskedelem néhány tendenciájával, az V. ötéves terv és a külgazdasági kapcsolatok irányelveivel, továbbá a szocialista kooperáció kérdéseivel, a kelet-nyugati kereskedelem és árucsereforgalmuk kölcsönhatásával, valamint Magyarország részvételével a GATT-ban.

(Kossuth Könyvkiadó)

A
nikai
talaj

A
a gép
A
hozott
betan
K
vonta
1970-
E
mérté
csony
trakt
E
veletl
let ös
A
zógaz
A
annak
az elő
befek
A
trakt
1970-